

Секція 5: Теорія і практика соціальної роботи

Шевчук О. М.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

факультету соціальної та психологічної освіти

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Роєнко С. О.

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

факультету соціальної та психологічної освіти

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ/ОСОБАМИ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ**

Складна соціальна та економічна ситуація, яка нині спостерігається в Україні, зумовила збільшення кількості осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини трактуються як «обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має (не набула або втратила) здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті» [2].

Відповідно до чинного законодавства відповідальність за зміну

життєвих обставин покладається на фахівців центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Надання допомоги здійснюється відповідно до положень нормативних документів, які регулюють діяльність організацій, що надають соціальні послуги. Оновлення стратегії тактики надання соціальних послуг вразливим категоріям населення знайшло відображення в наказі Міністерства соціальної політики «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах» (2018 р.) [1]. Документом визначені такі форми обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах: повідомлення/інформація про сім'ю/особу, яка перебуває у складних життєвих обставинах; акт оцінки потреб сім'ї/особи; звіт за результатами соціального супроводу сім'ї/особи; соціальна картка сім'ї/особи; план соціального супроводу сім'ї/особи; направлення сім'ї/особи до іншого суб'єкта для надання соціальних послуг [1].

Відповідно до основних положень документа робота фахівців з сім'єю розпочинається після отримання повідомлення/інформації про сім'ю/особу, яка перебуває у складних життєвих обставинах. Інформування може бути здійснене в усній чи письмовій формі, в телефонному чи електронному режимі. Незалежно від того, хто звернувся – родичі, знайомі, анонім або сім'я була виявлена суб'єктом соціальної роботи, фахівцем повинен бути складений документ «Повідомлення/інформація».

Після отримання інформації про сім'ю, яка перебуває в складних життєвих обставинах, фахівець соціальної роботи повинен обов'язково відвідати сім'ю. З метою проведення оцінки потреб сім'ї він в процесі бесіди збирає загальну інформацію про членів сім'ї, яка містить відомості про дату та місце народження, родинні зв'язки, місце роботи, стан здоров'я.

При огляді помешкання та опитуванні родини окрема увага звертається на стан дитини (зовнішній вигляд, наявність/відсутність гематом, синців, опіків, порізів) та задоволеність її потреб (харчування, відвідування закладів освіти, тощо).

З метою отримання об'єктивної інформації бесіда проводиться як з дорослими членами родини, так і з дітьми. Визначення рівня задоволеності потреб дитини здійснюється за такими показниками: самопочуття дитини, її зовнішній вигляд; харчування; навчання та досягнення; емоційний стан; шкідливі звички та ознаки девіантної поведінки; сімейні та соціальні стосунки; самообслуговування; інша важлива інформація.

На основі отриманої інформації по кожному з блоків робиться висновок щодо відсутності/наявності складних життєвих обставин. Якщо немає яскраво виражених ознак, то такий стан визначається як невідомо чи є складні життєві обставини.

Під час здійснення інспектування визначається стан дорослих членів сім'ї (батька, матері) на момент оцінювання за такими критеріями: здоров'я (визначається загальний стан здоров'я, наявність/відсутність інвалідності); емоційний стан; шкідливі звички, прояви ознак девіантної поведінки (алкоголь, наркотичні засоби, психотропні речовини, азартні та комп'ютерні ігри, бродяжництво, правопорушення); соціальні контакти (має достатнє коло спілкування, підтримку рідних/близьких); соціальна історія; зайнятість; самообслуговування/здатність до незалежної життєдіяльності; виконання батьківських обов'язків (не заповнюється для одиноких громадян).

У процесі опитування з'ясовується відсутність чи наявність певних станів, а також позитивний, негативний вплив чи невідомо як впливає соціальна історія, зайнятість на життєзабезпечення.

Особлива увага під час відвідування родини звертається на умови

проживання, наявність різних джерел доходів, з'ясовується чи родина не має боргів перед банками, комунальними закладами, фізичними особами. Вивчаються соціальні стосунки сім'ї/особи в громаді.

Вся інформація, яку отримав фахівець при роботі з сім'єю/особою, знаходить відображення в документі «Акт оцінки потреб сім'ї/ особи». Такий детальний аналіз фізичного та психічного стану сім'ї, умов її проживання, соціальних стосунків дає можливість фахівцеві центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді на основі критеріїв визначення типу складності випадку (таблиця 6.1 до Соціальної картки сім'ї/особи, затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України від 13 липня 2018 року № 1005) класифікувати випадок як простий, середньої складності, складний, екстрений.

На основі акту робиться висновок оцінки потреб сім'ї, у якому зазначаються відомості про членів родини, чинники що сприяють складним життєвим обставинам, тривалість існування проблем (декілька років і більше, понад 1 рік, до 1 року, до 1 місяця, до 3 днів). Робиться висновок про здатність дорослих членів родини долати складні життєві обставини та усвідомлення ними наявності проблем та готовність до співпраці з надавачами послуг. До оцінювання потреб окрім фахівця може бути залучений психолог. Соціальний працівник має ознайомити членів сім'ї зі змістом висновку, який вони підписують.

Складання оцінки потреб дає можливість отримати цілісну картину потреб сім'ї/особи, що в подальшому сприятиме належному добору відповідних форм та методів для подолання кризової ситуації. На основі результатів оцінки потреб планується подальша робота з сім'єю/особою, яка опинилася в складних життєвих обставинах. За заявою або за рішенням комісії з питань захисту прав дітей сім'я береться під соціальний супровід фахівця із соціальної роботи. Наступний крок передбачає планування

роботи. На цьому етапі необхідно визначити пріоритетні напрями, які потребують першочергового вирішення. Важливо до планування та реалізації наміченого активно залучати тих, хто потребує допомоги. Лише при такій взаємодії, яка базується на двосторонній активній позиції, можливо говорити про успішне усунення чинників, які вплинули на те, що сім'я опинилася в складних життєвих обставинах.

За результатами соціального супроводу сім'ї/особи складається звіт, у якому фахівець соціальної сфери зазначає перелік наданих послуг та основні результати заходів, що були визначені планом соціального супроводу, та рівні їх досягнення. За результатами надання соціальних послуг визначається стан сім'ї/особи та здатність долати складні життєві обставини, їх участь у заходах спрямованих на покращення життя, також аналізується чи здатні дорослі забезпечувати потреби дитини. У розділі «Організація ведення випадку» зазначається, які форми роботи були використані. Також фахівець соціальної роботи заповнює соціальну картку сім'ї/особи, де відображає інформацію про взаємодію об'єктів та суб'єктів соціальної роботи, які надавали соціальні послуги.

Отже, підтримка сімей/осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах, здійснюється через виявлення, визначення і розв'язання проблем сім'ї/особи.

Література:

1. Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах : наказ від 13.07.2018 р. № 1005 / Міністерство соціальної політики України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0943-18> (дата звернення: 11.02.2019).
2. Про соціальні послуги : Закон України від 2003 р. (редакція від 07.01.2018 р.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15> (дата звернення: 10.02.2019).